

Д. О. Ветвицький,
здобувач, Академія муніципального управління

ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ ЕКОЛОГІЧНО СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ ВІДПОВІДНО ДО УМОВ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Сформовано регіональну стратегію екологічно сталого розвитку регіону. Удосконалено рекомендації щодо формування регіональних стратегій розвитку шляхом виокремлення екологічних аспектів. Визначено найбільшу відповідність стратегії екологічно сталого розвитку регіону умовам зовнішнього середовища.

Regional strategy is formed ecologically steady development of region. Recommendations are improved in relation to forming of regional strategies of development by the selection of ecological aspects. Most accordance of strategy is certain ecologically steady development of region to the terms of external environment.

Ключові слова: екологічна політика, екодеструктивний вплив, зовнішнє середовище, стратегія, формування.

ВСТУП

Задекларована в Україні Концепція національної екологічної політики має бути деталізована в стратегічних програмах і планах розвитку різних рівнів, в першу чергу, регіональних.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Суспільно-політичні засади екологічної політики розкриті в наукових дослідженнях Андрейцева В.І., Васюти С.І., Голубця М.А., Костицького В.В., Кравченко С.М., Лазора О.Я., Луцька В.С., Толстоухова А.В., Хилька М.І. та ін. Економічним проблемам екологічної політики присвячені праці відомих зарубіжних вчених Баумоля У., Боулдінга К., Данилова-Данильєна В.І., Гофмана К.І., Ендреса А., Кольхааса М., Корба Б., Начилхаута П., Ніза А., Панайоту Т., Пахомової Н.В., Порфир'єва Б.М., Сміта Ф. та ін.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

— сформувати регіональну стратегію екологічно сталого розвитку регіону;

— удосконалити рекомендації щодо формування регіональних стратегій розвитку шляхом виокремлення екологічних аспектів;

— визначити найбільшу відповідність стратегії екологічно сталого розвитку регіону умовам зовнішнього середовища.

РЕЗУЛЬТАТИ

Розглянемо специфіку розроблення рекомендацій щодо формування регіональної стратегії екологічно сталого розвитку регіону.

Спочатку необхідно визначити цілі стратегії. Основна мета стратегії: формування іміджу регіону як екологічно оріє-

нтованого регіону, як регіону з екологічно сприятливим навколишнім середовищем; як виробничо-освітнього-територіального комплексу з генерації, виробництва, реалізації та обслуговування товарів і послуг екологічного спрямування. Виробництво екологічно орієнтованої продукції дасть можливість зменшити інтегральний екодеструктивний вплив на екосистеми країни, оздоровлювати середовище проживання людей, а нова, високорентабельна сфера економічної діяльності сприятиме розвитку підприємств малого й середнього бізнесу, поступовому вирішенню багатьох соціальних проблем [1, с. 13; 4, с. 96].

Розглянемо детальніше етапи формування та реалізації регіональної стратегії розвитку регіону [4, с. 96].

Етап 1. Оцінка фактичного стану регіону та його природно-ресурсного потенціалу.

Необхідно провести оцінку фактичного стану регіону та окреслити тенденції розвитку. За рекомендацією Міністерства економіки, для цього потрібно розглянути наступні показники: географічне розташування, оточення регіону; ландшафтні особливості рельєфу, характеристику ґрунтів та гідрологію; природно-ресурсний потенціал; кліматичні умови (температурний режим, опади, вологість повітря, вітри тощо); адміністративний поділ, місце в загальнодержавному розподілі праці; особливості соціально-економічного розвитку в динаміці за останні 10 років; екологічну ситуацію на території регіону; політичну ситуацію; фінансово-бюджетну ситуацію; рівень життя населення, його ділову активність тощо. Регіональна стратегія розвитку має бути сформована із максимально ефективним використанням наявних та потенційних ресурсів регіону.

Етап 2. SWOT-аналіз регіону.

Для проведення SWOT-аналізу регіону було залучено експертів з різних галузей управління регіональним розвитком. Експерти визначили ряд внутрішніх конкурентних переваг та обмежень щодо регіонального розвитку, а також потенційні зовнішні можливості та загрози [3, с. 100; 5, с. 194]. За результатами проаналізованого експертами переліку показників, визначимо найважливіші з них, які було взято до уваги при проведенні SWOT-аналізу.

Усі внутрішні чинники впливу було класифіковано за трьома групами факторів: економічні, соціальні та екологічні. З-поміж сильних та слабких сторін розвитку регіону, які формують потенційні конкурентні переваги та обмеження щодо розвитку, значна увага приділялася екологічно орієнтованим чинникам.

Вплив зовнішніх чинників має неабияке значення для соціо-еколого-економічного розвитку регіону, адже ми розглядаємо його як відкриту систему.

Етап 3. Визначення альтернативних сценаріїв розвитку за варіантами.

Пропонуємо в основу вибору напрямів розвитку регіону покласти оцінку можливостей та загроз стратегії (соціально-економічного та соціо-еколого-економічного) розвитку.

Оскільки сумарна бальна оцінка за групами чинників, що сприяють (сильні сторони розвитку регіону та зовнішні можливості) або перешкоджають (слабкі сторони розвитку регіону та зовнішні загрози) регіональному розвитку, залежить від кількості обраних показників, то вважаємо доцільним трансформацію бальних оцінок у відносні. Це дасть змогу порівнювати розрахункові оцінки за єдиною оцінкою шкалою та порівнювати регіони між собою.

$$REA = \frac{\sum_{i=1}^n R_i}{n \cdot 5} \quad (1)$$

де REA (Relative estimation of appeals) — відносна оцінка привабливості факторів, що сприяють розвитку регіону; n — кількість факторів позитивного впливу; R — бальна оцінка привабливості фактора;

$$RET = \frac{\sum_{j=1}^m R_j}{m \cdot (-5)} \quad (2)$$

де RET (Relative estimation of threats) — відносна оцінка загрози факторів, що перешкоджають розвитку регіону; m — кількість факторів негативного впливу; R — бальна оцінка загрози фактора;

$$TRE = REA - RET \quad (3)$$

де TRE (Total relative estimation) — підсумкова відносна оцінка впливу факторів.

Пропонуємо за результатами розрахунків відносних оцінок обрати сценарій розвитку відповідно до шкали (рис. 1).

Основні типи сценаріїв:

— сценарій шансів базується на максимальному використанні сильних сторін та можливостей (за одночасної мінімізації слабких сторін, загроз);

— сценарій загроз базується на максимальному впливі слабких сторін та загроз, не надаючи сильним сторонам вирішального значення (прагматичний підхід домінує над оптимістич-

ним) [5, с. 102];

— комбінований сценарій базується на різних варіантах співвідношення: максимальному використанні можливостей та слабких сторін; максимальному використанні загроз та сильних сторін; припущенні різного ступеня використання можливостей та сильних сторін, а також неповного впливу слабких сторін та загроз.

Результуючі відносні оцінки відповідності існуючих умов розвитку регіону альтернативним стратегіям знаходяться в межах дії комбінованих сценаріїв розвитку за шкалою оцінювання. За двома аналізованими стратегіями перспективи розвитку перевищують загрози, що представляє реальну можливість для їх реалізації. Це свідчить про те, що зазначені стратегії досить близькі за змістом, але для виходу з кризи найбільш прийнятною є формування стратегії екологічно сталого (соціо-еколого-економічного) розвитку та застосування комбінованого сценарію її реалізації. Тому необхідно сконцентрувати зусилля на найбільш актуальних проблемах та перспективах регіонального розвитку.

Таким чином, з урахуванням світової практики на державному рівні останнім часом все частіше декларують трибичну модель суспільного розвитку (соціо-еколого-економічну), де провідною виступає концепція сталого розвитку. Отже, рекомендована стратегія має обов'язково включати екологічну складову.

Практичне значення удосконаленої методики оцінки чинників впливу полягає у можливості порівняння за єдиною шкалою відносних оцінок можливостей та загроз регіонального розвитку та їх відповідність аналізованій альтернативній стратегії. Також за допомогою шкали оцінювання можливо провести порівняльний аналіз регіонів, визначити найбільш сильні та слабкі риси, перспективи та загрози розвитку.

Етап 4. Обговорення варіантів сценарію стратегії.

Громадськість та науковці обов'язково мають брати участь у публічному обговоренні запропонованої стратегії розвитку регіону. За результатами публічного обговорення має бути обрана та оцінена регіональна стратегія розвитку (Етап 5 Оцінка та вибір регіональної стратегії).

Етап 6. Розробка програм та планів реалізації регіональної стратегії розвитку [6, с. 134].

Успішність реалізації будь-якої стратегії значно залежить від програм та планів її реалізації, а також стратегій суб'єктів управління нижчих рівнів [4, с. 97].

Етап 7. Механізм реалізації стратегії. Розглянемо детально інструменти реалізації стратегії розвитку:

1. Нормативно-правові заходи.
2. Підвищення рівня екологічної освіти на дошкільному, шкільному, університетському та післядипломному рівнях.
3. Організаційні заходи (створення асоціацій, клубів, громадських організацій тощо).
4. Інформаційні заходи (зокрема, прес-конференції, конкурси, PR-кампанії, створення Інтернет-сайтів, у тому числі започаткування обласних конкурсів, конференцій, фестивалів, виставок, форумів, участь у них гро-

мадськості та суб'єктів господарювання регіонального рівня).

5. Економічні заходи (відповідність встановленим екологічним вимогам до технологій виробництва та безпосередньо самої продукції).

6. Виробництво, просування, споживання та утилізація екологічно орієнтованої продукції.

7. Комунікації екологічного спрямування (транспортні шляхи, лінії, що сприяють постачанню та обміну ресурсами, товарами та направлені на зменшення екодеструктивного впливу на навколишнє середовище). Інструменти маркетингових комунікацій: реклама у ЗМІ регіонального та національного рівнів, паблік-релієйшнз, директ-маркетинг, стимулювання збуту, екологічне маркування [4, с. 100].

Інструменти маркетингових комунікацій мають бути реалізовані на глобальному національному, регіональному рівнях.

Отже, регіон має надзвичайно сприятливі передумови для формування на своїй території екополісу як науково-виробничо-освітнього комплексу з виробництва і реалізації товарів екологічного спрямування.

Формування екополісу створює можливість поєднання трьох груп цілей: економічних, соціальних, екологічних. Успішна реалізація екополісу дає можливість вирішення комплексу важливих народногосподарських завдань, а саме:

- виробництва конкурентоспроможної продукції, екологізація виробництва;
- збільшення експортного потенціалу регіону за рахунок виходу на міжнародні ринки;
- збільшення частини наукомісткої продукції секторів економіки;
- підвищення ефективності виробництва за рахунок зменшення ресурсо- та енергомісткості продукції;
- зменшення потреб споживачів у первинних та невідновлювальних ресурсах;
- отримання можливостей створити додаткові робочі місця за рахунок розвитку інноваційного підприємництва;
- підвищення іміджу регіону за рахунок спеціалізації на випуску соціально необхідної продукції.

За умов успішного впровадження основних організаційних форм реалізації екополісу на територіальному рівні, вони можуть бути застосовані для інноваційних перетворень в інших регіонах країни, що сприятиме вирішенню завдань соціально-економічного розвитку національної економіки.

Етап 8. Контролінг. На останньому здійснюються моніторинг та поточні перевірки досягнення запланованих показників реалізації стратегії

з фактичними. Передбачається запровадження системи періодичного затвердження зазначених індикаторів екологічно сталого розвитку (загальних та галузевих) та забезпечення моніторингу досягнення запланованих результатів [2, с. 21].

ВИСНОВКИ

Таким чином, розроблено практичні рекомендації щодо формування регіональної стратегії соціально-економічного розвитку в контексті екологічно сталого розвитку. На основі удосконалених методичних рекомендацій щодо етапів розробки та реалізації регіональної стратегії розвитку було проведено поетапне планування практичних рекомендацій регіону.

Проведено SWOT-аналіз для визначення сильних та слабких сторін розвитку регіону, а також ринкових можливостей та загроз, в рамках якого запропоновано методику переведення абсолютних (бальних) оцінок факторів впливу у відносні. Визначено найбільшу відповідність стратегії екологічно сталого розвитку регіону умовам зовнішнього середовища.

Пропозиції щодо інструментів реалізації регіональної стратегії, а саме використання інструментів маркетингових комунікацій — були використані при розробці концепції формування екополісу на території регіону.

Література:

1. Врублевська О.В. Економічні інструменти екополітики в Україні: Довідник / О.В. Врублевська. — Львів, 1998. — 159 с.
2. Герасимчук З.В. Еколого-економічні основи формування та реалізації регіональної політики сталого розвитку (питання методології та методики): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: 08.10.01 / З.В. Герасимчук. — НАН України. Ін-т регіон. дослідж., 2002. — 40 с.
3. Линник Ю.М. Екологічна продукція як індикатор глобалізаційних процесів / Ю.М. Линник // Соціально-економічний розвиток України в умовах глобалізації світової економіки: збірник доповідей Четвертої науково-практичної конференції. — Луцьк: ПВД "Твердиня", 2007. — С. 99—102.
4. Невелєв О.М. Сталый розвиток регіону: стратегічні напрями та механізми / О.М. Невелєв, Б.М. Данилишин. — К., 2002. — 128 с.
5. Регіональна політика та механізм її реалізації монографія / За заг. ред. академіка НАН України М.І. Долішнього. — К.: Наукова думка, 2003. — 503 с.
6. Розроблення та впровадження стратегічного плану розвитку регіону: практичний посібник / [Б. Боврон, А. Вігода, Г. Девідсон та ін.]; за ред. І. Санжаровського. — К.: Вид-во "К.І.С.", 2008. — 214 с.

Стаття надійшла до редакції 01.02.2010 р.

Рис. 1. Шкала вибору сценарію стратегії розвитку за результатами відносних оцінок